

С Т А Т У Т

про тимчасову управу православних па- рохій в люблинському дистрикті

I. УПРАВА ЦЕРКВОЮ.

1. §. Православними парохіями в люблинському дистрикті кермує тимчасово берлінський і німецький архієпископ як завідатель Православної Церкви на території Генерал-Губернаторства. Архієпископ заступає інтереси цієї Церкви перед властями Генерал-Губернаторства.
2. §. Церковну управу православних парохій в люблинському дистрикті здійснюють під верховною пастирською кермою православного берлінського й німецького архієпископа:
 - а) адміністратор,
 - б) генеральний вікарій,
 - в) Церковна Рада,
 - г) Церковне Управління.

II. ЦЕРКОВНА РАДА.

3. §. Церковна Рада складається з деканів православних деканатів люблинського дистрикту й по одній світській особі з тих же деканатів.
4. §. На майбутнє світських членів Церковної Ради вибирає деканальне зібрання, а саме по одному членові з кожного деканату.

5. §. Церковна Рада вибирає Церковне Управління і Контрольну Комісію.

III. ЦЕРКОВНЕ УПРАВЛІННЯ.

6. §. Церковне Управління складається, крім адміністратора і генерального вікарія, з чотирьох членів, з яких два належать до духовного, а два до світського стану. Адміністратор з предсідником, генеральний вікарій заступником предсідника Церковного Управління.
7. §. Членів Церковного Управління вибирає Церковна Рада. Адміністратора, генерального вікарія і дальших чотирьох членів Церковного Управління затверджує архієпископ, який перед тим виднує на все згоду Генерал-Губернатора занятих польських областей.
8. §. Члени Церковного Управління мусять бути української національності.
9. §. Церковне Управління виносить свої рішення звичайною більшістю голосів. При рівності голосів рішає голос адміністратора. Адміністратор і генеральний вікарій затверджують спільно рішення Церковного Управління.
- 10 §. Адміністратор або генеральний вікарій скликають Церковне Управління найменше раз у місяць. На домагання архієпископа належить кожночасно скликати Церковне Управління.
11. §. Церковному Управлінню прислугуюють права Консисторії. Воно діє на підставі дотеперішнього правильника, оскільки він не є суперечний з сьогоднішніми приписами.

IV. КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ.

12. §. Контрольна Комісія діє на підставі правильника, устийненого адміністратором. Вона складається

з трьох членів: двох духовного стану й одного світського.

Предсідником Контрольної Комісії є духовна особа.

V. ЦЕРКОВНИЙ СУД.

13. §. Церковний Суд діє на підставі постанов Святої Загальної Східньої Православної Церкви й дотеперішніх приписів, оскільки вони не суперечать сучасному правному станові.

Церковний Суд є незалежний.

14. §. Адміністратор в порозумінні з генеральним вікарієм і Церковним Управлінням скликає Церковний Суд, що складається з трьох духовних осіб.

15. §. Церковному Судові підлягають духовні особи в таких випадках:

а) за порушення церковних обов'язків і за протиморальні провини;

б) за спори, що відносяться до ужиткування церковним рухомим і нерухомим майном.

Вирок має бути предложений архієпископові до затвердження, якщо рішення Церковного Суду відноситься до заборони відправи Богослужби або до втрати священничого стану.

Правна сила діючих в Генерал-Губернаторстві законів і властивість судів остають непорушні.

16. §. Апеляційною інстанцією є архієпископ.

17. §. Доходження і виrokuвання в роздодових справах належать до Церковного Суду. Церковний Суд рішає на підставі церковних канонів і дотеперішніх приписів, оскільки вони не суперечать сучасному правному станові.

18. §. Аж до 31. грудня 1940 року властивим ще для роздодових справ є Суд для роздодових справ у Варшаві. По упливі цього речинця зорганізується в Холмі Суд для роздодових справ.

VI. ДЕКАНАТИ Й ПАРОХІЇ.

19. §. Архієпископ іменує, переносить і звільняє на пропозицію адміністратора й генерального вікарія деканів і їх заступників, як рівнож парохів і дияконів. Деканальний соборчик предкладає адміністратові листу кандидатів.

Адміністратор і генеральний вікарій в порозумінні з Церковним Управлінням іменують, переносять і звільняють дяків.

Перед іменуванням декана або пароха архієпископ має пропонувати генерал-губернаторові для зайнятих польських областей поіменно кандидата, якого береться в рахунок. Його іменування має слідувати щойно після одержання згоди генерал-губернатора.

20. §. Адміністратор і генеральний вікарій виконують нагляд або безпосередньо або при допомозі Церковної Ради над душпастирською діяльністю і позацерковним поведінням духовенства, як рівнож над церковним життям парохіян. Вони стараються про те, щоб парокси виконували свій обов'язок проповідування та щоб поучували вірних у справах віри, побожності, добрих обичаїв і послуху супроти державної зверхності.

21. §. Манастирі підлягають безпосередньому наглядові, керівництву й управі архієпископа. Архієпископ може доручити адміністраторові або генеральному вікарієві нагляд над господарськими справами.

22. §. Архієпископ на внесок адміністратора або генерального вікарія нагороджує церковними відзначеннями духовні і світські особи, що положили заслуги для добра Православної Церкви.

23. §. Українська мова є урядовою мовою всіх властей, урядів та установ Православної Церкви в люблинському дистрикті.

24. §. У церквах люблинського дистрикту Богослужбу відправляється в церковно-славянській мові з українською вимовою, а проповіді виголошується

в українській мові. Є дозволене читання Євангелії в українській мові.

25. §. Нові парохії можна творити на внесок архієпископа, якому адміністратор і генеральний вікарій предкладають відповідні пропозиції, за згодою генерал-губернатора для зайнятих польських областей.

VII. ГОСПОДАРСЬКІ СПРАВИ ГРОМАД.

26. §. Адміністратор, генеральний вікарій і Церковне Управління мають дбати про те, щоб удержувано в порядку церкви, парохіяльні дома й церковне майно та щоб користувано ними згідно з призначенням. Плани будови нових церков і парохіяльних домів перед внесенням їх до урядового затвердження треба прокласти архієпископові до вгляду.
27. §. Адміністратор і генеральний вікарій затверджують бюджет Церковного Управління.
28. §. Церковне Управління є управлене побирати данки від церков люблинського дистрикту на вдержання холмського Церковного Управління і архієпископської управляючої влади у Варшаві.
Висота данків і спосіб їх стягання вимагають згоди генерал-губернатора для зайнятих польських областей.

VIII. ОРГАНІЗАЦІЯ ЦЕРКОВНОГО УПРАВЛІННЯ.

29. §. Адміністратор розділює між членів Церковного Управління слідуючі завдання: адміністрацію, суд, місію, господарські справи й рахунковість.
30. §. Адміністратор, генеральний вікарій і Церковне Управління видають свій орган в українській мові.
31. §. Адміністратор, генеральний вікарій, Церковне Управління, декани й громади послуговуються печатками, затвердженими генерал-губернатором для зайнятих польських областей.

ПОЯСНЕННЯ

Вище наведено Статут про тимчасову управу православних парохій у люблинському дистрикті. На оригіналі фігурує на першому місці підпис архієпископа Серафима з датою Берлін, 15. травня 1940 р. Дальше під датою Холм, 19. травня 1940 р. йдуть підписи, зложені в прияві юрисконсульта Адміністрації, Церковного Управління і Церковної Ради адвоката і нотаря в Холмі д-ра Степана Барана безпосередньо після передачі православним собору в Холмі. Статут тоді підписали від духовенства: о. протопресвітер Іван Левчук — адміністратор Православної Церкви на Холмщині в Холмі, о. протоєрей Гаврило Коробчук — парох у Бончі, красноставського повіту — оба холмщаки, о. декан Микола Малюжинський — парох і декан у Томашеві, замиського повіту, родом з Волині, Велика Україна, і о. Дмитро Максимяк — парох в Ощеві, грубешівського повіту, родом з Галичини, колишній старшина УГА, після чого д-р Баран передав цей акт присутньому на холмському святі керманичеві відділу віроісповідних справ при уряді генерал-губернатора і співавторові Статуту ляндрехітсратові Вільденові, що й завіз оригінал до Кракова. Останнім на оригіналі Статуту є підпис д-ра Зіберга з датою Краків, 21. травня 1940 р., що підписав Статут з доручення д-ра Франка. Удостоверений відпис Статуту переслано о. І. Левчукові зі супровідним письмом генерал-губернаторського уряду, відділ церковних справ, з 24. травня 1940 р. до ч. № IV. 620/40 (IV 7-4).

Повищий Статут має значіння переходового закону, що впрочім виразно означено й у самій його назві. Автори Статуту переконані, що ця тимчасовість буде справді тимчасовістю, себто триватиме недовго — до хвилини, коли буде повна можливість законного унормування й організації цілості Православної Церкви на території зайятих польських областей. Не виключене, а навіть конечне, що вже незабаром зайде потреба новелізації цілої низки постанов Статуту, що їх вимагає чи вимагатиме у найближчому часі саме життя. На думці маємо передовсім пекучу й негайну конечність обсади єпископської катедри у Холмі — хоч би переходово ві-

карним єпископом, самозрозуміло українцем, та — точніше означення компетенції поодиноких установ, головно Церковної Ради, — врешті законна можливість повної українізації богослужбової мови. Частину тих проблем розвязало вже й далше розв'язує саме життя, якщо йде про богослужбову мову, навіть у св. Літургії — як це вже зроблено у цілій низці сіл на Грубешівщині й в одному селі холмського повіту, очевидно в користь живої української мови. Натомість зайшов такий випадок, що на приказ архієп. Серафима ціла Богослужба у церкві св. Івана Богослова у місті Холмі має відправлятися з дотеперішньою московською вимовою і взагалі архієп. Серафим поставився сьогодні виразно по стороні малесенької горстки русских і наших таки інших таки русотяпів і патронує всупереч інтенціям уряду дальшій москвозації Православної Церкви на Холмщині. Цілість тих проблем зможе розв'язати тільки повний Статут Православної Церкви згідно з канонами й традицією цієї Церкви, національними потребами її українських вірних та політично-державним положенням, що його витворять сучасні великі події. Покищо слід вдоволитися малим.

Як співавтор повищого Статуту і як той, що йому добре відомий цілий нелегкий шлях аж до його остаточної редакції, хочу подати до нього кілька своїх завваг. Метою їх буде вияснення, чому в Статуті знайшлася така чи інша правна інституція і як практично належить її застосувати. Не буде це ніякий обов'язуючий коментар, бо — сподіємося — появиться виконавчий розпорядок до Статуту, що авторитетно вияснить деякі надто короткі, а може і сумнівні його постанови.

Статут про тимчасову управу православних парохій у люблінському дистрикті **приймає як основу** — хоч про це нема там виразної згадки — **автокефалія Православної Церкви на занятих польських областях існує дальше**, яку хвилево оглавлює православний берлінський архієпископ Серафим (Лядде) як завідабель Православної Церкви на території Генерал-Губернаторства у заступстві митроп. Діонізія — і то ще від 22. листопада 1939 р. Того ж дня зрезигнував зі становища варшавського митрополита й голови Православної Церкви у 6 Польщі митрополит Діонісій (Валединський), що був рівночасно й варшавсько-холмським єпархіяльним

єпископом. Як відомо, перед своїм уступленням іменував він 16. листопада 1939 р. адміністратора для Холмщини й Підляшшя в особі о. протопресвитера Івана Левчука, не означаючи однак зовсім для нього його компетенцій. Цю компетенцію визначає щойно обов'язуючий вже теперішній Статут. З огляду на дуже поважний вік адміністратора й неможливість у нього — на думку компетентних німецьких чинників — з цієї причини скорої і всесторонньої орієнтації у сучасних зложеннях і нелегких обставинах, Статут покликуює — якраз тільки виключно з огляду на його особу чи властиво його дуже поважний вік — до помочі йому генерального вікарія. Він разом з ним творить дуумвірат (двоособя) в адміністрації Церквою, бо сливе усі рішення та постанови вирішують і підписують спільно оба — адміністратор і генеральний вікарій. Є це цілковито своєрідна правна інституція, засадничо відмінна від званої з католицького кодексу канонічного права інституції генерального вікарія в Католицькій Церкві, якого управління є тільки заступчі, а не самостійні. Цю проблему розв'яжеться щойно тоді, коли адміністрацію обійме вікарний єпископ і коли відпаде теперішня потреба попри особу адміністратора ще й окремого генерального вікарія.

Постанови Статуту обов'язують на території цілого люблінського дистрикту (§ 1 і § 2), не лише на Холмщині й Підляшші, що їх територія політично-адміністративно неустійнена. Це плюс у нашу користь, що його вдалося виділити при остаточній редакції Статуту згідно з проектом Церковної Ради. Практично йшло головню про те, щоб люблінську православну парохію підчинити Холмові й українському церковному центрові. Досі належала вона до Варшави й у церковній діяльці під проводом свого пароха творила свого роду пашковецьку волость, що була у боротьбі з тамошніми парохіянами й не признавала холмської адміністрації, яку признавали тамошні українські православні парохіяни.

Згідно з традицією Православної Церкви прийнято — теж в останній редакції — по бажанні Церковної Ради та її проекту — збереження впливу світського виборного чинника на справи Церкви та виборність Церковного Управління і світських членів Церковної Ради (§ 4) і Контрольної Комісії (§ 5), врешті вплив духовен-

ства на іменування деканів (§ 19). Ошибочно розтягнуто в Статуті цю постанову і на парохів та деканів, що у практиці є невикональне, бо годі, щоб скликувати окремі зібрання соборчиків у кожному випадку, коли опорожниться місце пароха чи діякона. Тому ця постановова й нежиттєва.

Та за найбільший успіх, здобутий при остаточній редакції, є постанова §. 8. Статуту, що члени Церковного Управління, між ними розуміється й адміністратор та генеральний вікарій, мусять бути української національності та постанова §. 23. того ж Статуту, що українська мова є урядовою мовою всіх властей, урядів та установ Православної Церкви у люблинському дистрикті. В цей спосіб законним шляхом зукраїнізовано особовий склад найвищих правлячих органів, якими є адміністратор, генеральний вікарій і Церковне Управління. Цих усіх постанов не було у первісному урядовому проекті, ані в проекті архієпископа Серафима, натомиць були вони в новозредагованому проекті Церковної Ради про Тимчасові Постанови відносно Православної Церкви у люблинському дистрикті.

Рівнож згідно зі згаданим щойно проектом Церковної Ради признано у Статуті в його §. 11. Церковному Управлінню право Консисторії, чим означено точно його компетенцію. Згідно з тимже проектом Церковної Ради утворено незалежний Церковний Суд (§. 13) і Контрольну Комісію (§. 12.), що їх первісний урядовий проект не знав у такому вигляді.

Церковне Управління у Холмі є церковною властю, що його признала держава. Його вибирає Церковна Рада (§. 5.) і то не тільки звичайних чотирьох членів Церковного Управління — двох духовних і двох світських (§. 6.), але й адміністратора та генерального вікарія (§. 7.), яких усіх шістьох після постанови §. 7. затверджує архієпископ, котрий передтим виеднує на це згоду генерал-губернатора зайятих польських областей. Статут не говорить зовсім про це, хто може бути вибраний членом Церковного Управління; ясно, що Церковна Рада може вибрати до Церковного Управління або своїх членів, або — що є доцільніше — й українських православних громадян зпоза Церковної Ради. Виборчі приписи щодо виборів до Церковної Ради вказують на те, що кожний деканат (є їх сьогодні вісім)

вибирає по одному членові на деканальному зібранні, якого склад визначають постанови дотеперішнього польського Статуту (повинні вибирати окремі делегати, вибрані на загальному зібранні парохіян, а не — як під цю пору водиться — церковні старости); вибирати можна тих, очевидно, що мешкають поза територію даного деканату. Доцільність складу Церковного Управління і справність в його урядуванні вимагають знову цього, щоб до цієї влади, що на практиці буде керувати життям Православної Церкви і його організувати та вести, вибирати людей, що мешкають чи замешкають постійно у Холмі, то людей з певними кваліфікаціями — національними й моральними, бо тільки такі можуть як слід повести діло.

В Статуті не означено часу каденції Церковного Управління і Церковної Ради. Це сталося тому, що Статут має тимчасовий характер і його у можливо найкоротшому часі замінить повний статут організації цілості відносин і життя Православної Церкви на території Генерал-Губернаторства, де вирішиться позитивно й таку засадничу справу, як створення самостійної холмської епархії з осідком у Холмі з епархіяльним єпископом чи властиво архієпископом - українцем у провіді. Що більше, маємо повне право думати, що як раз у Холмі — а не у Варшаві — буде осередок цілого православного церковного життя нині зайнятих польських областей з церковною автокефалією, яку оглавлюватиме митрополит - українець, що його резиденцією буде Гірка у Холмі, що стане теж осідком Собору Єпископів цієї Церкви.

Статут отворить теж у Холмі окремий Церковний Суд, що негайно розпочне свою діяльність, з винятком роздкових справ, які по думці §. 18. Статуту до кінця цього року вирішує ще Церковний Суд у Варшаві.

Манастир в Яблочині (є тільки один мужеський манастир в Яблочині, більського повіту, — другий з черги — дівочий — проектується утворити в Турковичах, грубешівського повіту, коли звідтам усунеться польські монашки) підлягає безпосередньо архієпископові Серафимові. Така постанова вийшла виключно з канонічних причин, а саме, щоб юрисдикцію над монахами виконував єпископ, що у Православній Церкві повинен бути сам монахом.

Первісний урядовий проект давав архієпископові майже диктаторську владу; він іменував сам на усі уряди, не виключаючи світських членів Церковної Ради. В останній редакції, що її переведено на спільній конференції у Кракові 23. березня 1940 р. керманича віросповідних справ Вільдена і д-ра Ст. Барана, обмежено дуже значно архієпископську диктатуру, все ж таки залишаючи архієпископові широкі управління, з окрема у персональних справах. На жаль практика останніх днів виказує, що цих управнень надуживається в нашу національну шкоду.

Православний наш народ любить часто довго радити, за те мало ділати. Щоб так не було, в Церковному Управлінні утворено окремий реферат, що їх вестимуть окремі відповідальні референти, а спільні — нещоденні — засідання повинні тільки визначувати напрямні праці та узгіднювати діяльність поодиноких референтів. Церковна Рада повинна бути скликувана рідко — щонайменше раз на квартал, для вирішування засадничих справ і для загальної контролі та виборів, — а не для виконування влади.

Статут в §. 30 уповажнює правлячі установи до видавання церковного органу в українській мові, що відповідно редагований може відограти конструктивну ролу у житті Холмщини і Підляшшя.

Окремі на кінець заввазі слід присвятити постанови §. 24. Статуту відносно богослужбової мови. На Холмщині й Підляшші були дуже сильні русифікаторські намагання в церковній ділянці, зокрема щодо введення московської вимови в богослужбі. Ця частина українських земель колишньої Росії найдовше задержала унію, бо до 1875 р., а з нею й українську вимову богослужбового церковно-славянського тексту. Після скасування унії російські церковні чинники вжили всіх можливих заходів, щоб знищити у Церкві українські сліди, що їм у великій мірі вдалося. Холмщина з Підляшшям були тими, що одинокі донедавна ще цупко держалися московщини у своїй Церкві, вважаючи за підшептом москалів і своїх таки русотяців українську вимову богослужбового церковно-славянського тексту за наглядні спроби введення унії.

З огляду на такі специфічні відносини постанова §. 24. Статуту творила в часі її редагування свого ро-

ду революційний крок. Сьогодні саме життя пішло далеко даліше і на Надбужанщині — як вище сказано — у цілій низці парохій щойно недавно введено вже цілу Богослужбу в живій українській мові, а навіть в часі передачі холмського собору 19. травня 1940 р. відслужено там Св. Літургію в українській живій мові. Постанова §. 24. нині вже анахронічна й стоїть нічою на перешкоді до повної українізації цілої богослужби у тих парохіях, що хочуть самі завести у себе українську богослужбову мову. Ми переконані, що вже невдовзі прийде час на повну і то офіційальну українізацію богослужби на цілому просторі Надбужанщини. Московщина з Православної Церкви й у цій частині українських земель, де вона панувала всеціло аж до сьогодні, мусить уступити беззастережно раз на завжди!

Обговорюваний вище Статут, затверджений німецькою владою 21. травня 1940 р., діє як провізорія. При зномалізуванні відносин з ліквідацією теперішньої війни прийде пора на новий повний Внутрішній Статут. Головні його основи знаходяться у предложеному вже урядові Генерал-Губернаторства проекті Тимчасового Внутрішнього Статуту Православної Церкви у дистриктах Люблин і Краків, ухвалений Церковною Радою у Холмі 4. березня 1940 р., який обговорено подрібно в нинішній книжочці. Тому, що німецька влада стоїть на становищі, що проект має обіймати всіх вірних Православної Церкви на території цілого Генерал-Губернаторства, мусить він підпасти деяким модифікаціям з тим одначе, що Надбужанщина — можливо і з деякою православною частиною населення Лемківщини мають творити самостійну єпархію з осідком у Холмі та що має бути створений Собор Єпископів — і то тільки самих українців — як верховна влада Православної Церкви у Генерал-Губернаторстві. Роздрібно цього проекту повного Статуту займуться відповідні установи у Холмі під проводом свого власного українського архієрея, що вже невдовзі обійме цю єпископію, одну з найстарших на українських землях. Перші кроки до здійснення цього вже робиться і вневдовзі Православна Церква одержить власну українську єпархію.

Краків, 28. червня 1940.